

sprekt geen enkele behoefte van het vroom gemoed. Het is geen zielkundige drang. Hier schuilt geen verborgen waarheid zelfs. Bij het Sacrament der *Ordening* hebben we met de *Hierarchie* in haar wortel te doen. Om staande te houden, dat de Clerus of de geestelijkheid eigenlijk een andere kaste of hogere klasse van wezens is dan de gewone leken zijn, is dit pseudo-Sacrament uitgedacht, ten einde in de oogen der menigte aan deze tegenschietlijke pretentie zekeren schijn te leenen. Niet dat het feit tegenspraak lijdt, van de salving der koningen, der priesters en der profeten in het Oude Verbond, of ook als ontkenning van de instelling van de Dienaren in het ambt behoort plaats te grijpen. Maar we houden staande: 1°, dat de ceremoniën van het Oude Verbond die in de bediening der *Schaduw* beteekenis hadden, thans in de bediening der *Verzending* zijn afgeschaft; 2°, dat zekere plechtige vorm bij de indienststelling van een opziener der gemeente een Sacrament is; en 3°, dat de voorstelling alsof door middel van de handoplegging thans de ambtelijke gaven werden medegedeeld noch steun in de Schrift vindt, noch door de uitkomst wordt bevestigd. Geen enkel opziener merkt thans, dat hij na de handoplegging plotseling een gave voor het ambt ontvangt, die hij vroeger miste. Dit gold wel in de dagen der buitengewone krachten, die een tijdlang in de apostolische kerk blonken, maar thans niet meer.

En bovendien, ook al meende men te kunnen staande houden, dat toch deze plechtigheid een duurzaam resultaat ten opzichte van het ambt opleverde, dan kan zulk een ordening toch nog in geen geval een Sacrament heeten, overmits het beperkt is tot een bepaald stand, geen geloofsversterking bedoelt, en niet door den Heere is ingezet.

En wat nu ten slotte het Sacrament des *Huwelijks* aangaat, zoo komt dit breder ter sprake bij de uitlegging van het zevende gebod; weshalve hier slechts zij opgemerkt, dat het beroep op Ef. 5: 32 niet baat, overmits de uitdrukking in de Roomsche bijbelvertaling: „Dit is een Sacrament“, alleen te verklaren is uit de algemeene betekenis, die het woord Sacrament in de eerste tijden der Christelijke kerk bezat, toen het in den zin van mysterie of verborgenheid werd verstaan. Voorts dat het huwelijk niet tot het *Genadeverbond* maar tot de burgerlijke bediening behoort, blijkens de verzekering van Jezus, dat ze in den hemel niet ten huwelijk worden gegeven noch genomen, en het apostolisch getuigenis, dat er in Christus niet is man of vrouw. Staat het nu vast, dat de Sacramenten *Genademiddelen* zijn, die dus bij het *Genadeverbond* hooren en hun plaats alleen in het *Koninkrijk der hemelen* hebben, dan volgt reeds hieruit, dat het huwelijk nooit als een Sacrament kan noch mag worden aangedien. Wel is het huwelijk een goddelijke inzetting, en wel is het gruwelijk te hooren, hoe velen in onze dagen het huwelijk verlagen willen tot een menschelijk contract; en ongetwijfeld kan tegen deze oneerbiedige schending van Gods heilige ordinaatien niet streng genoeg gewaakt worden; maar heel iets anders is het te erkennen, dat het huwelijk als uitgangspunt van alle menschelijke saamleving door God Almachtig is ingesteld, en iets anders het daarom op te willen nemen in de reeks der heilige Sacramenten.

KUYPER

„Mij dorst.“

Hierna Jezus wetende dat nu alles volbracht was, opdat de Schrift zou vervuld worden, zeide: Mij dorst.
Joh. 19: 28.

Er is door den Man van smarten, toen hij aan het kruis hing te sterven, slechts één klacht over het lijden *zijn* ziel en evenzo slechts één klacht over het lijden *naar* het lichaam gezegd. Het bange zielslijden eerste hem het „*Eli, Eli, Luma Sabachthani*“ af, en de benauwde doodstrijd naar het vleesch deed hem uitroepen: „Mij dorst.“

In dat „Mij dorst“ sprak de stervensmart van de wondkorts. Zijn vleesch was wel waarlijk menschelijk vleesch, zijn bloed wel waarlijk *er* bloed. En daarom, toen aan zijn lichaam geweld werd aangedaan, en ruw de wonden hem in voet en hand waren gelagen, en het afhangen van het lichaam met zijn wicht aan de gespleten handwond, den bloedsomloop stoorde, en innerlijke worteling in zijn aderen te voorschijn riep, kon het niet anders, of de hitte der wondkorts moest zich ook in Jezus gevoelen doen; en die brand in het bloed moest van oogenblik tot oogenblik klimmen, tot eindelijk de adem in de longen in vuur werd gezet, en de vochtstroom in den mond opdroogde, en de tong zich nauwelijks meer onder het verhemelte kon bewegen, en hij uit de toegeschoerde keel niet dan met inspanning het „Mij dorst“ uitbracht.

„Mij dorst“, zoo maakte uw Heiland om een beker koud water. Of er één mocht zijn, die uit erbarmen en deernis, het uiterste van zijn vinger in het water zou doopen en zijn brandende tong verkoelen.

„Mij dorst!“ zoo riep hij met rauwe stem, niet om den dood te ontgaan, maar om eer hij stierf het zoet van menschelijke lachen te ervaren.

„Mij dorst!“ omdat de mond hem bijna van dorst was dichtgeklemd, en hij zijn stervend uitroep van „*Het is volbracht*“, en het „*Pater, in uw handen bevel ik mijnen geest*“ nog moest volbrengen.

Dorst is iets zoo ontzettends, Hunger is een scherp zwaard, maar dorst is als een giftige pijl, die tot in merg en nieren doordringt. De honger komt van het vleesch, maar de dorst komt van het bloed, en in dat bloed is de woeling, is de beweging van ons menschelijk leven. In dat bloed raakt ziel en lichaam aan elkander. Want in het bloed, zoo had God

het reeds aan Israël verklaard, in het bloed is de ziel.

Op het bloed kwam het daarom ook in de verzoening aan. Dit zaagt ge reeds typisch bij de offeranden die in Israël voor de zonde werden geslacht. Want zeker ook het lichaam dezer dieren werd verbroken, maar toch niet als doel, immers het doel was steeds dat het bloed zou vergoten worden en zou gesprengd worden op het heilige.

En zoo ook ziet ge het bij het Lam Gods. Ook toch van dat Lam Gods leest ge telkens, dat aan zijn dood ons leven hangt, maar schier altoos is het *zijn* bloed dat voor u vergoten wordt, waarop zijn heilige apostelen u wijzen.

Ook bij hem was er wel verbroken van het lichaam, maar slechts als middel om tot de vergieting van zijn bloed te komen, en in de vergieting van dat heilig bloed is uw verzoening.

En hoe kon dat anders? Waar wij menschen ons leven verzonddig hadden, en dat *leven* uit ons bloed was opgewoeld en in dat bloed voortzondigde, hoe kon daar onze Middelaar voor ons vergeving te weeg brengen, dan door alsnu van ons bloed te nemen, dat van ons genoren bloed tot voertuig van zijn eigen leven te maken, en dit zijn leven in ons schuldig bloed te vergieten op het altaar van den Heilige!

Juist omdat in de vergieting van zijn bloed onze verzoening school, kon het dan ook niet de honger zijn, die hem kwellde, maar moest hij in zijn sterven op Golgotha gekweld worden door onlijdelijken dorst.

Niet toch in den honger, maar in den dorst speelt het geestelijk lijden door het lichamelijke lijden heen.

Jezus zelf toont ons dat in de gelijkenis van den rijken man en den armen Lazarus, waarin hij ons dien rijken man schetst als zijn oogen opdoende in de hel. En zie, wat hem nu in de helische pijn verteert en kwellt, is niet de honger maar de dorst. Hij vergaat van dorstpijn, en zou een wereld geven voor een druppel koud water om het uiterste van zijn tong te verkoelen. Alle helische pijn wordt ons als valsche branding en onheilge gloed geteekend; een onuitblusschelijk vuur, dat om water roept, maar door geen stroom van water te blusschen is.

En als tegenover de natuurlijke dorstsmart van de hel ons de zaligheid des eeuwigen levens wordt geteekend, dan staat dit altoos op den voorgrond, dat er in die zaligheid geen dorst meer zal zijn. Toen de nieuwe hemel en de nieuwe aarde voor den heiligen Johannes op Pathmos was neergedaald, en hij het hemelsch Jeruzalem aanschouwde, toen stond het Lam Gods voor hem, en riep: „Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde, en ik zal den dorstigen geven uit de Fontein van het water des levens te drinken om niet!“

Gewisselijk ook het Brood des levens is uw Heiland, maar toch veel sterker nadruk legt hij er op, dat hij uw eeuwigen dorst zal lesschen. „Die van dit water drinkt, dat ik hem geven zal, zal niet meer dorsten in der eeuwigheid!“ En toen hij in den voorhof van Jeruzalems tempel stond, om het volk tot zich te roepen, toen ook klonk het van zijn lippen: „Zoo iemand dorst heeft, die kome tot mij en drinke!“

„Dorsten“, dat was dan ook het schreiend amechtige beeld waarin reeds de palmisten en profeten vanouds het roepen der ziel naar den levenden God ons hadden afgeteekend. „Gelijk een hert huilt naar de waterstroom, zoo smacht mijn ziel naar U, o God. Mijn ziele dorst naar God, naar den levenden God!“ „Mijn ziele dorst naar U in een land dor en mat en zonder water!“ heet het in Psalm 63. En als Messias reeds vanouds door Jesaja de zijnen tot zich roept, gaat zijn stem uit: „O, Alle gij dorstigen, kom tot de wateren, en gij die geen geld hebt, koopt zonder geld en zonder prijs wijn en melk.“ Gods heerlijkste beloften zijn, dat hij „water zal gieten op de dorstigen“ en „het dorstig land tot springader zal stellen.“ Ja, God zelf, dat Eeuwige Wezen, heet de Bronwel en Springader en Fontein van alle goed.

Zoo hangen dan ons bloed en onze dorst saam; en omdat in ons bloed ook het leven van onze ziele is, vloekt in dien dorst van het bloed het beeld van ons lichamelijke en van ons geestelijke lijden ineen; maar is dan ook de *lesching van den dorst* het heerlijk beeld van gering van alle helische smarte en overgieting met hemelsche weelde in een heerlijkheid zonder einde.

Toen dus uw Heiland roepen moest: „Mij dorst!“ sprak in dien bange nitroep iets van de ervaring van helische smarte. Het was uw dorst, waarmee gij eeuwiglijk hadt moeten verdoornen, dien uw Verlosser om uentwil doordorst; een dorst opgekomen in het bloed dat hij bij zijn Vleeschwording uit uw bloed had overgenomen; een bange uitroep van het levensbloed waaraan hij om u te redden, zijn eigen goddelijk leven verbonden had.

Toen hij nu riep: „Mij dorst!“ had de wereld niets voor hem, dan een zwijnendrank of een wrangend edik. Maar dien zwijnendrank wees hij af, en aan die spoons met edik heeft hij zijn brandende lippen verkoeld. En met dien druppel edik zachte de wereld haar tot van deernis aan den stervenden lijdert betaald te hebben.

O, Als Jezus thans nog aan het kruis hing en dat „Mij dorst“ van zijn stervende lippen liet hooren, duitrenden zouden er hun leven voor veel hebben, om hem het koele water uit de reinste en zuiverste bron met volle teugen aan zijn stervende lippen te bieden.

Zoo zou het thans zijn, nu de vrucht van zijn dood gewerkt heeft en de zijnen hem zijn toegebracht.

Maar zoo is van nature ook uw onverzond hart niet. Hadt ge dus bij Golgotha onverzond evenals die soldaten van Rome keizer gestaan, ook gij zoudt gedacht hebben, dat het reeds wel was, zoo ge den doodschuldige, die daar te sterven hing, met wat wrangen edik ge-laaid hadt.

Eerst moest uw Heiland dien doodelijken dorst lijden en in dien dorst van de wondkorts sterven, om u den zin van zijn verzoenend dorsten te doen verstaan.

En nog, wie verstaat er die diepte van? Wie is er die beseft, dat hij of uit dien dorst van zijn Heiland eeuwig leven heeft in te drinken, of anders zelf eens eeuwiglijk in zijn onleschbaren helischen dorst vergaan moet?

Vergeet het niet, Jesaja spreekt van een dorstige „die droomt en zie, hij drinkt, maar als hij ontwaakt, zie, zoo is hij nog mat, en zijn ziele brandt naar water“ (59: 8).

En nu, zijn er niet nog, die met Gods kerke loopen, en die droomen dat hun eeuwige dorst geleest is, en van wie het toch zoo schriklijk te vreezen is, dat als ze eens ontwaken, hun eeuwige dorst er nog zijn zal en hun ziel zal versmachten van weemoed? KUYPER.

Amsterdam, 28 Maart 1890.

Het smadelijke treurspel te Sliedrecht heeft dan toch eindelijk zijn droeve ont-knooping gevonden.

Dr. Liefstuck, de loochenaar van Christus' Godheid, van de Verzoening door zijn bloed, van zijn Overwinning op dood en graf, en van zijn zitting aan 's Vaders rechterhand in Heerlijkheid, is tegen de bede en smeeking van 's Heeren volk, en in weerwil van het protest van de belijders zijns Naams, door de Synodale Organisatie toch te Sliedrecht in de schaapskooi binnengelaten, en heeft er zijn zelfverwoestend werk aangevangen.

Het Dordsche Classicaal Bestuur had nog een laatste spaak in het wiel gestoken; de predikant Ds. Van Oosterzee had nog een wanhopend redmiddel in Ds. Barbas gezocht.

Maar niets hielp.

De Synodale Commissie was met spoed, in aller ijf samengekomen.

Nu waren dan toch eindelijk alle stukken in orde.

En zie, Dr. Liefstuck trad in Sliedrecht op, Ken en toets daaraan nu het Synodaal Genootschap in zijn aard en wezen.

Prent het diep in, dat mannen als Ds. Segers en Dr. Van der Plier het hunne gedaan hebben, om dezen loochenaar van den Christus de hand boven het hoofd te houden.

En bedenkt wel, dat alle Synodale predikanten, ouderlingen, diakenen en leden, hoe over-orthodox ook, hierin lijdelijk berusten.

Enkel hunner hebben geblijft, maar om als de hond aan de huideur zich terstond terug te trekken, toen de Synodale knecht stilte gebod.

Al wat doleert afgezet, ontzet en uitgebannen, al gloeit het ook van liefde en geestdrift voor den Heere; maar een man als Liefstuck moet gehandhaafd.

o, Sion in Nederland, hoe ver is het toch met uw schande gekomen.

Toen een man als Meyboom in Amsterdam zou optreden, stond heel de kerk nog overeind en was de verontwaardiging nog algemeen.

Toen voelde men nog wat het was, zijn Heiland in zijn kerk te laten hooren.

Maar nu is ook dat besel afgestompt.

Geen kreet komt er meer uit de borst.

Geen toon van mannelijken toorn en heilige verontwaardiging wordt meer vernomen. Neen, maar mannen als Segers en Van der Plier doen zelfs mede aan dit onheilge werk.

En anderen protesteeren wel.

Maar om het dan ook bij dit nietseggend protest te laten.

o, Denk u toch den afstand.

Eens de oude Van Oosterzee, die als een held het zwaard tegen de bestrijders van Christus' eere trok. En nu zijn zoon, die Liefstuck in zijn eigen kerk toelaat.

En toch hoe kon het anders?

Hetzelfde Classicaal Bestuur van Dordt, dat in *Zwijndrecht* hen vervolgt, die voor de eere van Koning Jezus uitkomen, kan niet te Sliedrecht met mannenmoed weerstand bieden aan wie Jezus' eere bestrijdt.

Onder de Synodalen beginnen zich reeds nu allerlei voortteekenen van hernieuwden strijd voor te doen.

Men vindt onder hen bureelisten, die slechts één ideaal kennen, om namelijk de *Firma* te doen bloeien, en te dien einde rust en orde te handhaven.

Dese zou men het geschiktst met de *dood-gravers* op onze kerkhoven kunnen vergelijken, die zeer wel weten, dat er in die graven mannen van allerlei geest begraven liggen, die, toen ze nog leefden, op vrij gespannen voet met elkander stonden, maar die nu geen vin meer veroeren kunnen. Zij, doodgravers houden thans de wacht, en al hun ideaal is, om het kerkhof in goeden staat te onderhouden, en te zorgen, dat er geen burengerucht of onrust ontstaat.

Of ook ge kunt ze vergelijken bij de cipiers in onze gevangenhuis, die zeer goed weten, wat gevaarlijke elementen er in die cellen zitten opgesloten, maar die door ijzeren tucht en sterk prestige het zoover hebben gebracht, dat niemand meer kwaad kan doen, en de rust in het groote huis verzekerd is.

Toch groeien deze mannen niet in aantal. Hun positie is daarvoor te weinig uitlokkend. Zelfs ligt er iets vernederends in. Vooral voor Dienaren des Woords.

Van lieverlee ziet men dan ook mannen van allerlei geest een kleine woeling beginnen. Men wil zich dan toch kunnen bewegen. Er behoort dan toch zekere vrijheid van spreken te zijn. Het is dan toch een kerk, en in die kerk moet men zich toch een doel voor oogen stellen.

En roering in deze doodsbeneden is dan ook merkbaar.

Zekere zorg bij de Modernen, die weer hun best doen, om predikanten te kweken, en voorsorgmaatregelen voor de toekomst te nemen. Ze weten namelijk wel, waar het met de Irenischen heengaat. Krijgen die eenmaal ook in de Synode de meerderheid, dan ligt het doodvonnis voor de Modernen gereed. En nu, terwijl het nog tijd is, willen de Modernen dan toch enkele maatregelen nemen, waardoor dit komende kwaad kan worden afgewend. Vooral de zaak van Sliedrecht heeft ze wakker gemaakt. En dat Gunning in Leiden kwam heeft kwaad gemaakt.

De Ethisch-Irenischen zijn nu op hun beurt daardoor niet op hun gemak. Zij dachten hun nu gewonnen te hebben, en zie, toch daagt er weer verzet op. Iets wat te meer ongelegen komt, omdat het ook in hun eigen kamp niet pluist is. Sommige Ethischen gaan zóó heel ver, dat de rechtverleugder der Modernen vlak bij hen aansluit, en de Groningers, die hun geestelijke vaders wel

verloochend hebben, maar toch altoos nog een coterie vormen, doen met de Ethischen wel mee, maar sturen den wagen toch in een andere richting.

En dan komt er nog bij, dat de niet-Ethischen ook weer hier en daar het hoofd opsteken en deels in antinomiaanschen, deels in confessioneelen vorm komen zeggen, dat ze er toch ook nog zijn.

Dit laatste nu vooral mocht niet.

De Ethischen waren nu eenmaal aan het woord; zij hadden nu het directeurschap en dictatorschap op zich genomen; naar hun pijpen zou nu een ieder dansen. Vooral Ds. Van Dijk te Doetichem zou kerkelijk Grootpatriarch worden. En zoo als deze heeren het schikten en plooiden, zoo zou en moest het in de kerken toegaan.

Min of meer Gereformeerd prediken mocht men nog wel, en desnoeds nu en dan een predikanten-conferentie houden, maar daar moest het dan ook bij blijven. De pretentie van een eigen richting in de kerk te representeren was reeds een stoutigheid. En te zeggen, dat die Gereformeerde richting eigenlijk de richting der kerk was, leek op schennis van kerkelijke ethische majesteit.

Er zijn dan ook reeds harde woorden gevallen.

Ds. Van Dijk pakte op de hem eigene ruwe manier uit, om Dr. Van Ronkel eens mores te leeren; en nu weer heeft Dr. Bronsveld zijn pen eens in gif gedoopt, om een pers-vriend van Dr. Van Ronkel op ongezuurde wijs de ooren te wasschen.

Een onheilge spel!

En toch, hoe zou het anders? Wie schapen en wolven in eenzelfde schaapskooi opsluit, moet zich wel op een bloedbad voorbereiden.

En niet die wolf, maar de dwaze herder die hem in de schaapskooi opsluit, draagt van dat bloedbad en de schuld en de verantwoordelijkheid.

In de classis Franeker van de Ned. Gereformeerde kerken heeft men de vraag ter sprake gebracht, of de *Goede Vrijdag* als kerkelijke vierdag zou gevierd worden, en in overeenstemming met art. 67 der kerkenordening deze vraag natuurlijk ontkennend beantwoord.

Voorzover nu de classis hiermee niets anders bedoelde, dan dat op Goeden Vrijdag van een vierdag, hoogtij of feestdag geen sprake kon zijn, en het onderhouden van zulk een dag niet aanging, was ze hierbij voorzeker in haar volste recht.

Maar ze kan niet bedoeld hebben, dat op dien Vrijdag geen vergadering der geloovigen mocht worden gehouden, want dan zou ze uiteraard een geheel onwettig besluit hebben genomen.

Of wat macht ter wereld zou ooit aan een kerkeraad het recht kunnen ontnemen, om welken dag ook, een vergadering der geloovigen te houden en Gods Woord te doen prediken; of ook om op zulk een dag bij de prediking uit Gods Woord het lijden en sterven van onzen Heiland tot onderwerp te kiezen?

Dit kan de classis dus stellig niet bedoeld hebben.

Indien het mogelijk ware, zou er *elken dag* vergadering der geloovigen en Dienst des Woords moeten zijn. Nu dit niet kan, berust men er in, maar het te verbieden, als er lust toe bestaat, is natuurlijk ondenkbaar.

Het eenige wat de classis kan gemeend hebben, zal dan ook wel zijn, dat deze vergadering der geloovigen, zoo eenige kerkeraad die op zulk een dag wilde saamroepen, eenvoudig tegen Vrijdag zóó en zóó laat zou worden aangekondigd, en niet als te houden op Goeden Vrijdag, in dien zin als ware dit een soort vierdag.

Ook zoo echter ga men met bedachtzaamheid te werk.

Bijna een eeuw lang zijn onze kerken ook ten deze aan een verkeerde usantie gewend.

Dese usantie hangt saam met den naam van Golgotha, die steeds de teederste snaar in het vroom gemoed trillen doet. Is nu de schare der geloovigen er allengs door velerlei prediking en voorlichting toe gebracht, om het verkeerde in te zien, dat er in steekt, om van zulk een dag een vierdag te maken, dan valt deze usantie later vanzelf weg, en men komt geestelijk hooger te staan.

Forceert men daarentegen iets, waartoe de gemeente nog niet opgewassen is, dan wordt men, en verliest aan geestelijken invloed.

Niet onraadzaam ware het dan ook allicht geweest, zoo de classis deze zaak op de Synode gebracht had, en alzoo tijd had genomen, om een beslissing voor te bereiden.

Toch is er geen oorzaak voor moelijkheid.

Immers elke kerkeraad blijft vrij, om op elken Vrijdag een godsdienstoefening te houden, en juist zulk een godsdienstoefening kan de gelegenheid bieden, om er met nadruk op te wijzen, waarom er op zulk een dag van een vierdag geen sprake kan zijn.

Calvin leert in zijn *Institutie* (ed. Kuyper p. 257), dat de mensch ook in den staat der rechtzinnigheid een Middelaar van noode had.

Dit komt menig lezer vreemd voor, en men vraagt ons, hoe we dit te verstaan hebben; een vraag die te meer op haar plaats is, nu ook in onze dagen de leer weer insloopt, dat de Zone Gods toch vleesch zou zijn geworden, ook al had de mensch niet gezondigd.

Daarom is het goed, duidelijk uit te spreken, dat hetgeen Calvin leerde, met deze nieuwmodische voorstelling niets uitstaande heeft.

Calvin leert niet dat de mensch in den

staat der rechtzinnigheid, zoo hij niet ware gevallen, na verloop van eenige eeuwen een Middelaar zou gekregen hebben, maar dat hij van het eerste oogenblik van zijn schepping af een Middelaar had.

Hoe dit nu bij Calvin te verstaan zij, blijkt uit den saamhang. Hij herinnert er namelijk aan, dat ook de engelen een Hoofd of Middelaar hadden, en dat ook wij buiten zulk een Middelaar niet konden, ter oorzaak van onze geringheid en nietigheid voor het Hoogste Wezen.

Hij spreekt dus volstrekt niet van een Middelaar, die ons vleesch zou hebben gehad of zou hebben aangenomen, noch veel minder van een Middelaar die voor ons zou geleden hebben; maar hiervan dat aan den Zone Gods in de huishouding der Schepping het Koningschap toekwam over alle geestelijke wezens. Hij was Hoofd der engelen en Hoofd van het menschelijk geslacht, wijl dit naar Gods beeld geschapen was.

De uitgaven die de boekverkooper Jongbloed te Leeuwarden van onze kerkbijbels aan de markt bracht, mogen wel op prijs worden gesteld.

Natuurlijk zijn het slechts *nood-edities*. Behulpzels. Geen uitgaven gelijk te eigenlijken hooren.

De uitgever heeft namelijk bijbels van het Britsch genootschap genomen, en daar psalmen en formulieren bijgedrukt. Ook de kerkenordening.

Dit nu heeft ten gevolge, dat eraan de psalmen te veel wit is; en dat het papier van bijbels en psalmen in formaat en kwaliteit verschilt; maar het maakt toch ook, dat ze *goedkoop* zijn.

Kerkeraden, die nu op stel en sprong kerkbijbels noodig hebben, kunnen hiervan dus profiteren; en voor menig collegie levert het zeker gemak op, een bijbel-editie te hebben, met al wat er kerkelijk bij kan gevoegd.

Toch wijzen we er op, dat bij kerkbijbels noch de *Vijf Dordsche artikelen* noch de *kerkenordening* bijhoort. Die hebben onze vaders er nooit achter gedrukt, overmits de *Vijf artikelen* slechts een *nader verklaring* zijn van een artikel der Confessie en de *kerkenordening* goed is voor de *kerkregering*, maar niet bij den eeredienst hoort.

En leetseel behoeft dit overigens niet te zijn. Ze kunnen gemist, maar ze hinderen ook niet.

En vooral voor kerkelijke vergaderingen is het gemakshalve niet kwaad, zoo men alles bijeen en bij de hand heeft.

KUYPER.

Collegiaal stelsel.

XX.

De toelichting van het door ons aangebevolen standpunt kan kort zijn, en in *een* artikel afloopen.

Op drieërlei drongen we aan: 1°, erkenning van elke Christelijke kerk die zich aanmeldt; 2°, erkenning niet bij Kon. Besluit maar bij de Wet; en 3°, aanbieding van conditien van erkenning door de kerk die zich aanmeldt, en niet vooraangaande algemeene bepaling van deze conditien door den Staat.

Beginnen we met het laatste.

Als de Overheid zelve begint met de algemeene conditien te bepalen, waarop zij aan eenige kerk het recht van optreden in den Staat wil verleenen, zal de Overheid altoos gevaar loopen, het wezen der kerk te miskennen, en jegens de eene of andere kerk onbillijk te zijn.

De Overheid regereet de burgermaatschappij, en de levensusantie van deze burgermaatschappij is principieel verschillend van wat staat op het erf van het Koninkrijk der hemelen.

De Christus zelf heeft dit zoo duidelijk mogelijk uitgesproken, toen hij verklaarde, dat wel de oversten der wereld een heerschappij bezitten over de volkeren, maar dat het onder zijn discipelen, d.i. in zijn kerk, niet alsoo zou zijn.

Beide, Staat en Kerk, vragen derhalve een eigen inrichting, een eigen leest waarop ze geschoeid zijn. De Staat kan niet in de schoenen van de Kerk loopen, en de Kerk niet in de schoenen van den Staat. Beide hebben elk hun eigenaardige opvatting en eigen denkbeeld van organisatie. Wat voor den Staat levenselsch is, deugt niet voor de Kerk, en wat voor de Kerk onmisbaar is, deugt niet voor den Staat.

Beginnt dus de Overheid niet zelve een stel bedingen te ontwerpen, waarnaar de kerk zich zal hebben te voegen, dan ontwerpt ze dit stel bedingen niet in den geest der kerk, maar in den geest der burgermaatschappij. Schikken nu de kerken zich hierin, dan heeft er vermenging van tweeërlei aard plaats, en wordt aan de kerk een niet-kerkelijke band aangelegd, die haar vrijheid van beweging belemmert. Dit sterkt dan de meer wereldsche elementen in de kerk. Deze erlangen daardoor een onevenredigen en onheiligen invloed. En op die wijs wordt de kerk van haar eigen karakter beroofd.

Daarom rieden wij tot het inslaan van den omgekeerden weg. Laat niet de Overheid vooruit bepalen; aan deze en die voorwaarden zult ge moeten voldoen; maar laat elke kerk, die op erkenning als rechtspersoon prijs stelt, aan de Overheid zeggen, wie ze is, hoe ze bestaat, welke organisatie ze bezit, uit welke beginselen ze leeft, en laat dan de Overheid van achteren beoordeelen, of er harerzijds bezwaar bestaat, om op deze conditien rechtspersoonlijkheid te verleenen.

Om dit practisch toe te lichten, kiezen

we de kerk teg. Deze de kerk kwade, eisch, d bestuur. Dit leel door de wezenlij kerk on. Waan Om d formeerd dan een weer ze formeeren maken. De 1853 wet nu tijke la gaat de kerken erkenne ook een geven. Vraag belang aan te lig onth. Indie nen, als besture classicaa zoodanig een ee bezwaas ons als voege, held er. Het onnade stuur nu dit zich hij Gerefor er zich rechtsp lijk de Om ken, z heid a lingen dat elke ze me alzoa aan de kerk a kan ve. Oaz erkenn zou we. Om Voo een wi bij Ko bij de Kamer over h Gehele De za zien. bezwaaraas opinie het op kerk ons ve. Ma vagen. De t inricht Het i in de d 30 jan een d hoort der d omgek zakelij slacht. Ook de w voorke Mer toe w. Mo d. ding, lijke kenne dit st toch te die niets v. Dit daad, nogma bende. Juis eerste doelen slag a. Oaz wijsa om e tier al diener persoe die b gegev. We Ker en d wense rechts. Da geen dan e ontwte beden gende promi compi tegen Regi nog l.